

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528) www.economy.nayka.com.ua | № 8, 2018 | 31.08.2018 р.

УДК 336.7

Т. В. Матювка,
старший викладач кафедри фінансів та банківської справи,
кандидат економічних наук, ДВНЗ «Ужгородський Національний Університет», м. Ужгород
Є. С. Палійчук,
доцент кафедри економічної теорії,
кандидат економічних наук, ДВНЗ «Ужгородський Національний Університет», м. Ужгород
В. І. Рибак,
магістр, ДВНЗ «Ужгородський Національний Університет», м. Ужгород

УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ ПІДПРИЄМСТВА

T. V. Matovka
PhD, Senior Lecturer in the Department of Finance and Banking,
State Higher Educational Institution «Uzhgorod national university», Uzhgorod
Y. S. Paliichuk
PhD docent, Associate Professor of the Department of Economic Theory, State Higher Educational
Institution «Uzhgorod national university», Uzhgorod
V. I. Rybak
Master, State Higher Educational Institution «Uzhgorod national university», Uzhgorod

MANAGEMENT OF CASH FLOW OF THE ENTERPRISE

В економіці України постійний кругообіг коштів як в межах окремого підприємства, так і в масштабах економіки в цілому є об'єктивною умовою їх життєздатності. Важливою складовою цього кругообігу виступають грошові надходження і грошові витрати суб'єктів господарювання. На основі проведеного аналізу спеціальної літератури встановлено неоднозначність визначення поняття "кошти" та "грошові потоки", що пов'язано з різними підходами до визначення економічної категорії "кошти". Паралельно класифікація грошових потоків у науковій літературі представлена недостатньо, не вироблено єдиного підходу до ознак і видів. Уточнення визначення дефініції та розширення класифікації грошових потоків надасть можливість розширити аналітику руху грошових коштів, підвищити рівень управління грошовими потоками підприємства, що в свою чергу забезпечить його фінансову стабілізацію та високі темпи розвитку. Вважають, що грошовий обіг відображає відносини між учасниками процесу виробництва, розподілу, споживання, а тому має свої специфічні важелі впливу на хід та результати виробничо-господарської діяльності будь-якого підприємства. Саме це дає підстави вважати управління грошовими потоками одним із фундаментальних елементів фінансового менеджменту. В сучасних умовах економічної трансформації економіки України багато підприємств поставлені в умови самостійного вибору стратегії і тактики свого розвитку. Самофінансування підприємствами своєї діяльності стало пріоритетним завданням кожного підприємства. В умовах економічного розвитку України, конкуренції і

нестабільного зовнішнього середовища необхідно оперативно реагувати на незначні відхилення від нормальної діяльності підприємства. Управління грошовими потоками являється інструментарієм, за допомогою якого можна досягти бажаного результату діяльності - отримання максимального прибутку. Економічний аналіз руху грошових потоків орієнтований на визначення моментів і величин приливів і відтоків грошових коштів. Класифікація грошових потоків підприємства за видами економічної діяльності дозволяє фінансовому менеджеру виділити ті операції, які приносять підприємству найбільші грошові надходження і ті, які потребують найбільших вкладень. Якщо підприємство є рентабельним, його сукупний чистий грошовий потік прагне до нуля. Це доводить той факт, що зароблені в звітному періоді грошові кошти інвестуються з метою отримання доходу. Надлишок грошових коштів може бути ознакою того, що підприємство втрачає вигоди від їх розміщення і отримання додаткового доходу. Так само відсутність мінімально необхідного запасу грошових коштів може вказувати на фінансові труднощі підприємства.

In the economy of Ukraine, the constant circulation of funds, both within the limits of the separate enterprise, and on the scale of the economy as a whole, is an objective condition of their viability. An important part of this cycle are cash receipts and cash expenses of business entities. On the basis of the analysis of the special literature, the ambiguity of the definition of the concept of "means" and "cash flows", which is associated with different approaches to determining the economic category of "funds" is established. In parallel, the classification of cash flows in the scientific literature is not enough, did not produce a unified approach to the characteristics and species. Clarification of the definition of the definition and expansion of the classification of cash flows will enable to expand the analytics of cash flow, increase the level of management of cash flows of the enterprise, which in turn will ensure its financial stabilization and high rates of development. It is believed that the monetary circulation reflects the relations between the parties in the process of production, distribution, consumption, and therefore has its own specific levers of influence on the course and results of the production and economic activities of any enterprise. This gives reason to consider the management of cash flows as one of the fundamental elements of financial management. In today's conditions of economic transformation of Ukraine's economy, many enterprises are placed in the conditions of their own choice of strategy and tactics of their development. Self-financing by enterprises of their activity became the priority task of each enterprise. In conditions of economic development of Ukraine, competition and unstable external environment, it is necessary to react promptly to minor deviations from the normal activities of the enterprise. Cash flow management is an instrument that can help you achieve the desired result - maximizing your profit. Economic analysis of cash flows is aimed at determining the moments and magnitudes of inflows and outflows of cash. Classification of cash flows of an enterprise by types of economic activity allows the financial manager to identify those operations that bring the company the largest cash receipts and those that require the largest investments. If an enterprise is profitable, its aggregate net cash flow tends to zero. This is proved by the fact that earned during the reporting period, cash is invested in order to generate income. Cash surplus can be a sign that the company loses the benefits of placing them and obtaining additional income. Similarly, the lack of a minimum necessary cash reserve may indicate the financial difficulties of the enterprise. Ключові слова: грошові потоки, підприємство, фінанси, управління.

Ключові слова: грошові потоки; підприємство; фінанси; управління.

Keywords: cash flows; enterprise; finance; management.

Постановка проблеми у загальному вигляді.

В процесі діяльності підприємств існує потреба в розробці методики обліку, аналізу і контролю за грошовими потоками, що дозволяє підвищити ефективність прийняття фінансових рішень в умовах нестабільності українського ринку, розробити систему аналітичних засобів управління грошовими коштами. Управління грошовими потоками суттєво впливає на фінансово-господарську діяльність підприємства та її результати, тому управління ними надає змогу керівництву приймати оптимальні управлінські рішення. В сучасних умовах розвитку економіки України актуальності набуває ефективне управління грошовими потоками підприємства, яке має безпосередній вплив на рівень ефективності суб'єкта господарювання, тому що забезпечує безперервність та скорочення фінансового і операційного циклів, а також зменшує ризик неплатоспроможності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питанням управління грошовими потоками присвячене велике коло наукових публікацій. Наукові основи організації процесу управління грошовими потоками підприємства висвітлені у дослідженнях Нагайчука В.В. [1], зміст та структура управління грошовими потоками розкриті у працях Піскунової Н.О. [2], теоретичні та методологічні аспекти грошових потоків розглянуті у наукових статтях Петренко В.С. [3], Вареника В.М. [4], Селівестрової Л.С. [5], питанням ефективності управління грошовими потоками присвячені роботи Магдич І. [5]. Актуальність теми даного наукового дослідження, з точки зору кількості та різноманітності попередніх досліджень, не викликає сумніву.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Дане наукове дослідження спрямоване на визначення сутності економічних категорій "грошовий потік" та "управління грошовими потоками". Сучасна трансформаційна українська економіка, в умовах якої функціонують підприємства вимагає розробки нових та узагальнення вже використовуваних методик управління грошовими потоками. Тому, незважаючи на значну кількість наукових досліджень у галузі управління грошовими потоками, все ще залишається безліч невирішених питань.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Економічна категорія «грошовий потік» (Cash flow) запозичена у фінансову діяльність українських підприємств з іноземних джерел. Історично першою концепцією, що намагалась абсолютизувати грошову форму багатства, була монетаристська концепція. Цей процес бере початок в ранньому меркантилізмі (остання третина XV століття - початок XVI століття). Для монетаризму характерним є отождолення багатства нації з грошима і грошовою масою: держава вважалось тим багатше, чим більше грошей вона має. Із розвитком освіти абсолютистських держав, а саме з другої половини XVI століття, в економічній науці спостерігалось перенесення акцентів з зовнішньої форми прояву багатства до внутрішньої.

Вчені-економісти зрозуміли, що сутність багатства проявляється у зростаючій вартості, а джерела багатства країни - в господарському середовищі.

Властивість залучених в господарський оборот грошей повертатися з дисконтом стала поштовхом до виникнення теорії капіталу, автором якої є К. Маркс. Згідно з класичною теорією, капітал являє собою вартість, що сама збільшується, рух і метаморфози якої пов'язують всі речові форми капіталу в єдине ціле. Досліджуючи концепцію грошового потоку, слід зазначити, що в міру формування фінансового менеджменту як самостійної галузі знань (кінець 50-х - початок 60-х років XX століття) ця концепція стала однією з основоположних та базових. Згідно неї гроші, що знаходяться в постійному русі утворюють грошовий потік.

В XX столітті розвиток фінансового менеджменту призвів до появи концепції підвищення вартості бізнесу, згідно якої грошовий потік розглядається як основне джерело генерування корпоративної вартості. Вчені-економісти Мантіккліні (Італія) і Міллер (США) вважаються авторами концепції підвищення вартості бізнесу. За розробку цієї теорії автори отримали Нобелівську премію.

В процесі вивчення сутності економічної категорії «грошовий потік» ми визначили, що існує декілька напрямів трактовки цього явища. Петренко В.С. та Кузнецова Д.С. вважають, що «Під грошовими потоками розуміють такі зміни в активах і пасивах підприємства, які пов'язані з динамікою грошових коштів, що є складовою активів підприємства. При цьому величина активів завжди дорівнює величині пасивів компанії.» [3]. Гроппеллі А., Е. Нікбахт розглядали грошовий потік – як міру ліквідності підприємства, що складається з чистого доходу і безготівкових витрат, таких, як амортизаційні відрахування [6].

Існує велика кількість підходів до формулювання сутності грошового потоку. Це характеризується тим, що він є фундаментом всієї фінансової системи підприємства. Грошовий потік підприємства - це сукупність розподілених в часі надходжень і виплат грошових коштів, що утворюються внаслідок його операційної, фінансової та інвестиційної діяльності. Якщо узагальнити існуючі підходи до трактування економічної сутності категорії грошового потоку, встановимо, що вчені-економісти трактують дане поняття на основі двох підходів: 1) грошовий потік – це надходження і витрати грошових коштів у процесі здійснення господарської діяльності;

2) грошовий потік – це різниця між надходженнями і витратами, відповідно це залишок коштів на конкретний момент часу.

У складі внутрішніх джерел формування коштів та фондів основне місце належить прибутку, що залишається в розпорядженні фінансових ресурсів, забезпечує приріст власних коштів, а відповідно і зростання ринкової вартості підприємства. Певну роль у складі внутрішніх джерел грають також амортизаційні відрахування, особливо на підприємствах з високою вартістю власних основних засобів і нематеріальних активів, однак, суму грошових коштів і фондів вони не збільшують, а лише залишаються засобом реінвестування власних коштів. Інші внутрішні джерела не грають помітної ролі у формуванні грошових коштів і фондів підприємства.

У складі зовнішніх джерел формування коштів та фондів основне місце належить залученню підприємством додаткового пайового (шляхом додаткових внесків коштів до статутного фонду) або акціонерного (шляхом додаткової емісії та реалізації акцій) капіталу. Для окремих підприємств одним із зовнішніх джерел формування коштів та фондів може бути наданий їм безплатна фінансова допомога (як правило, така допомога надається лише окремим державним підприємствам різного рівня). До числа інших джерел входить безкоштовно передані підприємству матеріальні та нематеріальні активи, що включаються до складу його балансу.

Здійснення практично всіх видів фінансових операцій підприємства генерує певний рух грошових коштів у формі їх надходження або витрачання. Це рух грошових коштів функціонуючого підприємства в часі являє собою безперервний процес і визначається поняттям «грошовий потік».

Грошовий потік – це рух грошей, який має певний напрям, пов'язаний з обслуговуванням руху відповідного потоку товарів та послуг і характеризується певними особливостями. Для з'ясування закономірностей і особливостей руху грошей у процесі суспільного відтворення економістами розроблено умовну модель грошового обігу. У цій моделі сукупного грошового обороту виокремлено 16 грошових потоків :

1) першим потоком є сукупність платежів (витрат) фірм, пов'язаних з купівлею виробничих ресурсів, насамперед робочої сили, земельних ділянок, споруд, інших засобів виробництва. Назустріч цьому потоку грошей рухаються в напрямку підприємства куплені ресурси. Логічно, щоб цей потік відбувався, фірми повинні мати необхідну кількість грошової маси, тому припустимо на цьому етапі аналізу, що фірми мають гроші й успішно оплатили всі закупівлі виробничих ресурсів;

2) грошовий потік 2 відображає сукупний обсяг виробництва та реалізації національного доходу (НД). У подальшому НД поділяється на три частини, кожна з яких породжує окремий грошовий потік;

3) грошовий потік 3 відображає більшу частину НД, яка йде на споживання сімейними господарствами та реалізується на ринку продуктів;

4) певна частина НД, яка відраховується сімейними господарствами уряду держави у вигляді податків (потік 4)

5) грошовий потік 5 забезпечує рух грошей для придбання споживацьких товарів на світовому ринку, тобто імпорт товарів;

6) не витрачена на споживання та сплату податків частина НД становить заощадження сімейних господарств, які надходять на грошовий ринок і створюють потік 6;

7) грошовий потік 7 охоплює рух кредитних ресурсів і доходи від емісії паперів;

8) мобілізовані на грошовому ринку кошти фірми інвестують у розширення виробництва, для чого витрачають їх на закупівлю необхідних матеріальних цінностей (будівельних матеріалів, обладнання, пристроїв тощо), а з їх оплатою формується новий грошовий потік 8;

9) грошовий потік 9 становить грошові відносини між урядом та фінансовими посередниками для отримання коштів шляхом розміщення облігацій, бон, казначейських векселів тощо;

10) грошовий потік 10 забезпечує державні закупівлі коштами мобілізованих грошових ресурсів потоку 8;

11) оплата іноземними покупцями експортних поставок підприємств створює новий грошовий потік 11, за яким у внутрішній обіг надходить додаткова маса грошей, що можуть бути у формі національної валюти, якщо вона вільно конвертована і широко застосовується у міжнародних розрахунках, або іноземної валюти. В останньому випадку фірми продадуть цю валюту на валютному ринку за національні гроші, внаслідок чого й збільшується їх маса в обігу завдяки потоку 11.

12) потік 12 утворюють платежі, що надходять фірмам за продані товари на ринку продуктів;

13) потік 13 становлять додаткові іноземні інвестиції, що мобілізуються на світовому ринку та спрямовуються у цінні папери і фінансові активи у внутрішньому грошовому ринку;

14) потік 14 відображає експортні грошові кошти, які спрямовуються фінансовими посередниками в інвестиції на світовому ринку, та характеризує процес відпливу грошового капіталу за кордон;

15) потоки 15 і 16 відображають операції центрального банку для поповнення грошового обігу додатковою масою грошей шляхом кредитування комерційних банків (15) або вилучення надлишку грошових коштів за допомогою скорочення обсягів кредитування (16).

Підсумовуючи результати трактувань грошового потоку, можна визначити грошовий потік як динамічний показник, що характеризує постійний рух грошових ресурсів у результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства, пов'язаний з надходженням (вхідні грошові потоки) чи витрачанням (вихідні грошові потоки) грошових ресурсів підприємства, може мати готівкову й безготівкову форму вираження в національній чи іноземній валюті та пов'язаний з певним моментом часу, однак може бути приведеним до будь-якого моменту. В результаті ж збалансування вхідних та вихідних грошових потоків утворюється чистий грошовий потік, що характеризує приріст чи зменшення грошових ресурсів і є результативним чинником діяльності підприємства.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

З вищезгаданих тверджень можемо зробити висновок, що під грошовим потоком слід розуміти економічний процес, який характеризується сукупністю надходжень та витрат, розподілених у часі і згенерованих підприємством внаслідок його господарської діяльності.

Управління грошовими потоками – це є цілеспрямований вплив на процеси акумуляції грошових коштів, їх витрати та перерозподіл з метою збалансування фінансово-господарської діяльності підприємства.

Принципи управління грошовими потоками, що являють собою основні правила діяльності органів фінансового управління, відображають особливості організації і практики управління грошовими потоками. Вищезгадані принципи складаються відповідно до загальної стратегії компанії, враховуючи особливості соціально-економічної ситуації.

Грамотне управління грошовими потоками забезпечує фінансову рівновагу підприємства в процесі його діяльності шляхом балансування обсягів надходження і витрачання грошових коштів та їх синхронізації в часі. Механізмом, який дозволяє контролювати ліквідність компанії і максимально продуктивно використовувати кошти (ГЗ), є платіжний календар, що представляє собою план руху ГЗ в короткостроковій перспективі, що відображає всі види діяльності компанії і затверджений керівництвом в рамках лімітів і можливостей підприємства. З даної дефініції випливає, що планування грошових потоків для підприємства - це комплексне завдання по визначенню можливих надходжень і виплат з подневною (або потижневою) розбивкою і контролем встановлених лімітів в рамках статей бюджету руху ГЗ по підрозділах - центрам фінансової відповідальності (ЦФВ).

Платіжний календар, як інструмент управління, не повинен існувати окремо від єдиної системи управління фінансами. Для ефективного впровадження в компанії платіжного календаря, необхідно спочатку проаналізувати систему бюджетування ГЗ в цілому. Для цього потрібно відповісти на питання: як складаються бюджети, в розрізі яких аналітик, в які терміни, хто за які статті відповідає і наскільки вже існуюча система планування актуальна і ефективна в роботі? Так як платіжний календар є невід'ємною частиною бюджету руху ДС, то при неправильному підході до планування грошових потоків на тривалий час, короткострокове планування не тільки не дасть ніяких результатів, а й матиме зворотний ефект.

Література.

1. Нагайчук В.В. Управління грошовими потоками підприємства.- Вісник соціально-економічних досліджень – 2014р. – випуск 1(52).- [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/2139/1/>
2. Формалізація змісту та структури механізму управління грошовими потоками / Н. О. Піскунова // *Економічний простір*. - 2016. - № 115. - С. 126-136.
3. Теоретичні та методологічні аспекти грошових потоків на підприємстві / В. С. Петренко, Д. С. Кузнецова // *Молодий вчений*. - 2016. - № 5. - С. 123-126.
4. Вареник В.М. Класифікація грошових потоків в економіці України / В.М. Вареник // *АКАДЕМІЧНИЙ ОГЛЯД*. - 2013. - № 2 (39) – с. 52-57.
5. Селіверстова Л. С. Управління грошовими потоками підприємства / Л. С. Селіверстова // *Економіка та держава*. - 2015. - № 9. - С. 20-22.
6. Магдич І. Методичні аспекти аналізу ефективності управління грошовими потоками в інвестиційній діяльності підприємства / І. Магдич // *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. - 2015. - Вип. 5. - С. 60-64.
7. Нікбахт Е., Гроппеллі А. Фінанси / Пер. з англ.. В.Ф. Овсієнка та В.Я. Мусієнка. – К.: Основи, 1993. – 383 с.

References.

1. Naghajchuk (2014) “Management of cash flows of the enterprise”, *Visnyk socialjno-ekonomichnykh doslidzhenj*, [online] vol.1(52). available at: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/2139/1/>

2. Piskunova (2016) "Formalization of the content and structure of the cash flow anagement mechanism", *Ekonomichnyj prostir*, vol.115., pp 126-136.
3. V. S. Petrenko, D. S. Kuznecova. (2016) "Theoretical and methodological aspects of cash flows at the enterprise", *Molodyj vchenyj*. Vol.5, pp 123-126.
4. Varenik V.M. (2013) "Classification of cash flows in the economy of Ukraine", *akademichnyi ohliad*, vol. 2(39)., pp 52-57.
- 5.Seliverstova L. S.(2015) "Management of cash flows of the enterprise", *Ekonomika ta derzhava*, vol.9, pp 20-22 .
6. Maghdych I. (2015) "Methodical aspects of the analysis of the efficiency of cash flow management in the investment activity of the enterprise", *Visnyk Kyjivsjkogho nacionaljnogho universytetu imeni Tarasa Shevchenka*. *Ekonomika*. Vol.5, pp 60-64.
7. Nikbakht E., Hroppelli A. (1993) *Finansy* [Finansys] , Osnovy, Kyjiv, Ukraine

Стаття надійшла до редакції 17.08.2018 р.